

אילו היו למפקד החיל, או עור וייצמן, אמצעים בלתי-מוגבלים, יכול היה לבנות חיל עצום, שיוכל למלא את כל המשימות. בצד צי של מפציצים היה נרכש צי של מטוסי-ירי, וצי של מטוסי קרב-הפצצה. אולם למפקד חיל-האוויר לא היה זה האפשרות לרכוש את כל הרצוי, לכל מיקרה ולכל מצב. הוא היה מוכרח להחליט מה יהיה תפקידו העיקרי של חיל-האוויר במלחמה הבאה, אם תפרוץ. והוא קיבל את ההחלטה שקבעה מראש את גורל מילי-חמת ששת-הימים, שנים רבות לפני שפרצה. ההחלטה היתה להתרכז במשימה מברעת אחת: השמדת חיל-האוויר המצרי בדקות הראשונות של המלחמה. זוהי רוגמה אחת לכלל היסודי של בניין תקציב-הביטחון הגיוני, קודם כל יש לעצב תפיסה אימפראטיווית. אחר-כך יש לבחון איך ניתן להכשיר את הכוחות לביצוע תפיסה זו, בצורה הזוויה והיעילה ביותר. כפי שאת ראינו, היה צה"ל שלפני מלחמת ששת-הימים צבא וול-יחסית, שבלע רק כעשרה אחוזים מן התוצרה-הלאומי. למרות זאת — ואולי משום כך — היה

קשה להעריך בכסף את הנזק הנגרם למשק על-ידי גיוס אנשים ורכב לשרות מילואים, בנייהם אנשי-מפתח שהוצאתם מן העבודה גורמת להורדת המאמץ של רבים אחרים. מומחים מעריכים נזק זה במיליארד עד שני מיליארדים ל"י. בכדי-הכל מגיע, אפוא, כל המאמץ הביטחוני לכדי כ-43% של התרי צר הלאומי הגולמי. קרוב לחצי המושק משרת את הביטחון בלבד. בארצות-הברית מגיע חלקו של תקציב-הביטחון הכביר לכדי 2 עד 3 (שניים עד שלושה) אחוזים מן התוצר הלאומי הגולמי. במילים אחרות ומזעזעות: ישראל הקטנה והי עניה מוציאה על המאמץ הביטחוני שלה פי 15 עד 20 יותר מכפי שמוציאה המדינה העשירה ביותר בעולם על מאמץ-הביטחון הכביר שלה. כדאי להשתתות ולקרוא פסוק זה כמה פעמים, כדי לתפוס את מלוא אימתו.

אינפלציה טורפת

ואולם אפילו מיספרי-בלהות אלה אינם ממצים את מלוא התמונה. המאמץ הביטחוני אינו מצטמצם בהוצאת כסף. יש לו השלכות נוספות — ואולי המורות עוד יותר, לאורך ימים. אחת המחלות הממאירות ביותר בישראל היא האינפלציה — העולה בהרבה גם על האינפלציה הדוורת בארצות-המערב. מה מקורה של אינפלציה מיוחדת זו? כ-25% עד 28% מכוח-העבודה הישראלי מרותק למערכת-הביטחון — אם כחיילים, קבע ופדיר, אם כאנשי-מילואים בשירות, אם כעובדים במפעלים ביטחוניים.

לפחות אחד מארבעה עובדים אינו מייצר שום דבר שניתן למכור אותו בשוק — לא סחורה, לא שירות. (מלבד הייצוא הביטחוני הנמכר בכסף, המהווה גורם שולי בתמונה זו.) אולם אותו ישראלי רביעי מקבל שכר — ולפעמים שכר גבוה מאוד. הוא מש' תמש בשכר כדי לקנות סחורות ושירותים, ככל ישראלי אחר. במילים אחרות ארבעה ישראלים יוצרים ביקוש, רק שדושה מהם מוספים להיצע. זוהי מתכונת בטוחה לאינפלציה דוורת. אינפלציה זו, אי-אפשר לבטל או לצמצם אותה, כל עוד קיים מצב זה. היא חלק בלתי-נפרד מן המערכת — נוסף על האינפלציה, הגדולה במילא, של מחירי חומרי גלם מיובאים, שאינם בשליטתנו. האינפלציה הטרופת היא בתו של מאמץ-הביטחון.

מחירה הכלכלי של האינפלציה — מחיר כלכלי, מוסרי וחברתי — הוא עצום. הוא אוכל כל חלקה טובה במדינה ובחברה. כשיש אינפלציה, עולה מחיר כל התוצרת המקומית. ממילא קשה יותר למכור אותה בחו"ל, וכושר ההתחרות של המשק הישראלי יורד. כאשר גובר הביקוש המקומי, ואין היצע מספיק, כדאי ליצרן המקומי למכור את סחורתו כאן, במקום לנסות לייצא אותה. ליבואן כדאי לייבא סחורות מן החוץ. כל התופעות האלה מקלקלות עוד יותר את מאזן-התשלומים הלאומי, מצמצמות עוד יותר את העצמאות הכלכלית (וממילא גם המדינית) של המדינה. בצורה זו חותר תקציב-הביטחון כמישרן תחת אותה מפרה שהוא נועד לשרתה: ריבונות המדינה. אינפלציה גורמת להפקרות. ההפקרות גורמת לשחיתות. תקציב-הביטחון אינו רק גורם ישיר להפצת השחיתות בארץ, בגלל זרם המיליארדים העובר בין ידיו ללא ביקורת של ממש, אלא גורם גם לשחיתות בשאר הסקטורים, באמצעות האיני-פלציה שהוא מטפח.

דגל הביטחון ודגל סוציאלי

יש לתקציב-הביטחון עוד השלכה, שאסור להתעלם ממנה. ייתכן כי בסופו של דבר היא תהיה חמורה מכל האחרות: ההשלכה החברתית.

ערבים רבים מאמינים שחורבן מדינת-ישראל יבוא בעיקבות המתח הסוציאלי בין האשכנזים האמידים ועדות-המיוזר המדולדלות. ייתכן שמכל הסכנות המאיימות על המדינה, הסכנה הפנימית, הכרוכה בפער הסוציאלי היא הגדולה ביותר בטווח הארוך, מפני שהיא מאיימת על עצם המיבנה הפנימי של האומה. אולם תקציב-הביטחון מונע כל פעולה של ממש לצימצום הפער. במצב הנוכחי, כל הדיבורים על מיזחמה בפער הם פיטפוטיים-סרק של בורים, או אחיזת-עיניים של דמגוגים.

בשנה הקרובה מגיע תקציב-המדינה לניפוח המחירי של 56.3 מיליארד לירות. כפי שהזכרנו, 40% מסכום פוטטטי זה מוקדש למישרד-הביטחון. 20% נוספים מוק' דשים לטיפול בחובות המדינה, שרובם נובעים מצורכי-ביטחון. כלומר, עוד לפני שמגיעים להוצאת הלווה הראשונה ליעד הויבי כולשה, נעלמים 60% מן התקציב. לזל היעדים האחרים — פיתוח, קליטה, חינוך, סעד, שימור, תחבורה, עירויות, חקלאות, בריאות, תקשור, רת ועוד ועוד — נשארים 40% סכום זה אינו מאפשר הבראה רצינית של שום מערכת, הקשורה בפער החברתי.

(סכום זה היה גדל, כמובן, אילו היו גובים את המיליארדים המועלמים מדי שנה על-ידי הפרוטקציונרים של המישטר, העוברים למשק השחור. מובן שאין לזל כל סיכוי, כל עוד קיים המימד הנוכחי.)

הצד השני של המטבע

נה כי כן, אלה הם הממדים האמיתיים של תקציב-הביטחון — הממדים הכסי-פיים, הכלכליים והסוציאליים.

הערכים המחזיקים עתה מוסדות רציניים מאוד לניתוח הנתונים בישראל, יודעים עובדות אלה היטב. הם יכולים לשאוב מהן עידוד. הם יכולים בהחלט לקוות כי המשך הלחץ הביטחוני יביא להתמוטטות המדינה מבפנים — התמוטטות כלכלית, סוציאלית, וכו' — דבר גם מדינית.

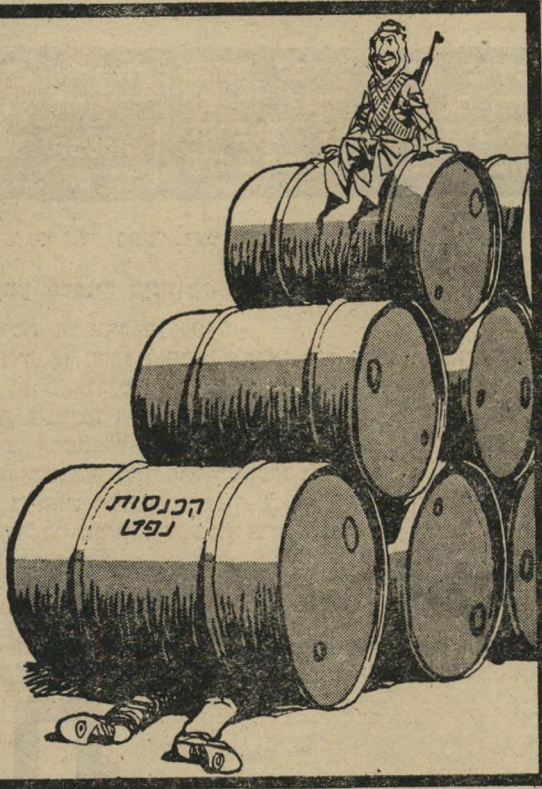
איך נכבנה תקציב-הביטחון? האם הוא נובע מניתוח מעמיק של הצרכים והאפשרויות? כיצד הוא נודד? מי מחליט עליו? מי מבקר אותו?

זהו הצד השני של המטבע — ועליו נתעכב עתה.

זבנג תמורת לירה

ב שנים שלפני מלחמת ששת-הימים, היה על מפקד חיל-האוויר להחליט החלטה גורלית: האם לבנות חיל-אוויר להפצת המרכזים המצריים, או לבנות חיל להשי-מדת חיל-האוויר המצרי ולסיוע כוחות-החקר של צה"ל?

הסכום יהיה קטן קצת יותר, אם לוקחים בחשבון שקיים בצד המשק הרישמי משק שחור — הניזון מן הכספים השחורים שהועלמו ממס-ההכנסה. קבלני מערכת-הביטחון, שאינם משלמים אלא שבריר ממס-האמת, מזרימים כספים רבים דווקא לטקסור זה.

הנשק היעיל ביותר

צבא יעיל, בעל תפיסה איסטרטגית ברורה, שהשתדל למצוא את התשובות הנכונות לאתגרים הממשיים.

מצב הפוך שרר בצה"ל שלפני מלחמת יום-הכיפורים. שוב לא היתה עוד קיימת תפיסה איסטרטגית ברורה. מאות מיליונים נשפכו לתוך קו ברילב, שמטרתו לא היתה ברורה, ובאותה שעה הוצאו מיליארדים כל כוחות שלא היו זקוקים לקו ברילב, ושקו ברילב הפריע להפעלתם היעילה. (ראה עמודים 8-9). הוועדת הוצא על בניית חיל-האוויר, מבלי שמישהו נתן בריצנות את דעתו על מקומו של המטוס בתמונה האיטי טראטגית והטאקטית החדשה.

תקציב-הביטחון גדל והתנפח לממדים של מיפדצת, הכולעת את התוצר הלאומי. אולם באותה עת לא נדרו יעילותו של צה"ל וכושרו להתמודד עם האתגרים החדשים. כפי שהוכיח יופיה-הכיפורים בצורה מדי-כך טראגית, קרה ההיפך. היעילות עמדה ביחס הפוך לסכום שהושקע בה.

אין זה פאראדוקס, אלא תופעה טבעית.

גם המדינה העשירה ביותר בעולם אינה יכולה להרשות לעצמה להצטייד בכל מערכות-הנשק האפשריות, להתכונן בעת-רובעונה אחת לכל צורות המלחמה בכל הזירות. אילו נהגה כך מדינה כלשהי, היא היתה תמוטטת מאפיסת כוחותיה הכלכליים. לכן נאלצת גם המדינה העשירה ביותר להחליט כיצד להשקיע את האמצעים העומדים לרשות המאמץ הצבאי שלה בצורה הסבירה ביותר. כדברי האמריקאים: כיצד להשיג "The Biggest Bang for a Buck", כלומר: את הובנג הגדול ביותר תמורת הלירה.

אם אי-אפשר להתכונן לכל האפשרויות, יש להחליט מהן האפשרויות הסבירות ביותר. אם אי-אפשר להיות חזק בכל המישורים, יש להחליט מהם המישורים העיקריים. החלטות אלה הן גורליות. מכיוון שטעות מברעת עלולה לעלות במחיר לאומי מחריד. לכן קיימת במדינה מסודרת מערכת מסועפת לקבלת החלטות, לפחות בארבעה מישורים: במערכת הצבאית עצמה, במישרד-הביטחון, בממשלה ובפרלמנט — כשכל מערכת בוחנת הצעות אלטרנטיביות, עורכת עימות בין דיעות שונות, ומבקרת את החלטות רעותה.

שום דבר דומה לזה אינו קיים בישראל.

..כסף? אין בעייה!"

א יך נודד תקציב-הביטחון הישראלי?

פינתס ספיר הכריז בימי זהורו: "אינני נוגע בתקציב-הביטחון. מה שמישרד הביטחון דורש, אני מאשר". הוא הוסיף: "אני לא מבין בה, ואני לא רוצה שתהיה עלי האחריות, אם תהיה חלילה טעות". ובאופן פרטי: "עוד חסר לי שמש דיון יוכל להגיד שאני אחראי לפגיעה בצורכי הביטחון!"

בכך הגדיר ספיר בצורה קולעת את תפקידם של כל ראשי-הממשלה ושרי-האוצר בישראל, מאז ועד היום, לגבי תקציב-הביטחון: צה"ל קובע את התקציב, הממשלה שמה עליו חותמת-גומי. לאחר מכן מטבעת עליו גם חותמת-הגומי של הכנסת, בצורה שעוד נעמוד עליה.

המחליט העיקרי — וכמעשה היחיד פשוטו כמשמעו — על תקציב-הביטחון הוא צה"ל, כלומר: המטכ"ל. ומכיוון שהמטכ"ל אינו גוף פרלמנטרי, המחליט ברוב דיעות, אלא גוף צבאי, המחליט הסופי הוא הרמטכ"ל.

איך מחליט צה"ל?

מעיד על כך אלוף (מיל.) חשוב, שהיה במשך זמן רב שותף להכרעות: "שני (המשך בעמוד 28)